

Nadeszła chwila bitwy.

Polskie Siły Zbrojne
w 1944 r.

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Katowicach

KALENDARZ

2024

01. STYCZEŃ 2024

PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	ND
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31	1	2	3	4

Żołnierze 2 Korpusu Polskiego przy obsłudze moździerza w czasie walk we Włoszech

(zbiory AIPN)

W dniu 21 lipca 1943 r. na terenie Iraku z dowództwa i jednostek Armii Polskiej na Wschodzie utworzono 2 Korpus Polski. Na przełomie 1943 i 1944 r. jego oddziały zostały przetransportowane do portów na południu Włoch, na terenie których trwała już kampania aliantów. 2 Korpus Polski został włączony w skład brytyjskiej 8 Armii. Liczył wówczas ponad 46 tys. żołnierzy. Przeszedł szlak bojowy z południa na północ Półwyspu Apenińskiego i w 1944 r. brał udział w najważniejszych toczonych tam walkach: nad rzeką Sangro, o Monte Cassino i Piedimonte, na wybrzeżu adriatyckim z kulminacyjną bitwą o Ankonę, o przełamanie Linii Gotów oraz w Apeninie Emilijskim. Działania polskich żołnierzy we Włoszech zakończyły się zdobyciem Bolonii 21 kwietnia 1945 r.

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Katowicach

02. LUTY 2024

PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	ND
29	30	31	1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	1	2	3

Uroczystość przekazania sztandaru 1 Samodzielnej Brygadzie Spadochronowej w Cupar w Szkocji

(fot. Czesław Datka, zbiory NAC)

1 Samodzielną Brygadę Spadochronową sformowano w Szkocji w 1941 r. w celu wsparcia powstania powszechnego, które miało wybuchnąć na terenie Polski okupowanej przez III Rzeszę. Zgodnie z zawołaniem brygady spadochroniarze mieli przybyć do kraju „Najkrótszą drogą!” – czyli z powietrza – i spaść na wroga niczym orły. Organizatorem i dowódcą jednostki był płk dypl. Stanisław Sosabowski. Ostatecznie alianci podjęli decyzję o udziale Polaków w operacji „Market Garden”. Jej plan zakładał zrzut ponad 35 tys. alianckich żołnierzy formacji powietrznodesantowych na teren Holandii w celu zajęcia i utrzymania mostów oraz przepraw na rzekach i kanałach w rejonie miejscowości Eindhoven, Nijmegen i Arnhem. Stworzenie bezpiecznego korytarza przez Holandię umożliwiłoby siłom lądowym brytyjskiego XXX Korpusu obejście od północy niemieckich umocnień linii Zygfyda i zajęcie Zagłębia Ruhry. Operacja „Market Garden”, realizowana we wrześniu 1944 r., była największą operacją powietrznodesantową w historii.

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Katowicach

03. MARZEC 2024

PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	ND
26	27	28	29	1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Ćwiczenia 1 Dywizji Pancernej odbywające się na terenie Wielkiej Brytanii i poprzedzające udział jednostki w operacji „Overlord”

(fot. Czesław Datka / NAC)

Operacja „Overlord”, największa operacja desantowa w historii, była punktem zwrotnym II wojny światowej. Rozpoczęła się w nocy z 5 na 6 czerwca 1944 r. inwazją wojsk alianckich na wybrzeże Normandii w okupowanej przez Niemców Francji. Po wylądowaniu na kontynencie żołnierze ruszyli w głąb lądu, zajmując i wyzwalając francuskie miejscowości. Plan operacji zakładał udział w niej oddziałów z wielu krajów, w tym Polaków z 1 Dywizji Pancernej sformowanej w Szkocji, na mocy rozkazu Naczelnego Wodza z 25 lutego 1942 r. W jej skład wchodził m.in. żołnierze przedwojennej 10 Brygady Kawalerii, zaprawionej w bojach września 1939 r. i kampanii francuskiej 1940 r. Legendarną dywizję, nazywaną „Czarnymi Diabłami” lub „Czarną Kawalerią”, dowodził gen. Stanisław Maczek (na zdjęciu siedzi w pierwszym czołgu drugi od prawej). W lipcu 1944 r. jednostkę przeniesiono do obozu w Aldershot na południu Wielkiej Brytanii, skąd wkrótce została przetransportowana do Normandii.

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ

Oddział w Katowicach

04. KWIECIEŃ 2024

PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	ND
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	1	2	3	4	5

Marynarze na pokładzie niszczyciela ORP „Piorun”

(zbiory IWM)

Okręty Polskiej Marynarki Wojennej w czasie II wojny światowej brały udział w najważniejszych operacjach prowadzonych przez aliantów na morzach i Oceanie Atlantyckim. Jednostki pod polską banderą realizowały powierzone im zadania bojowe i transportowe. W czerwcu 1944 r. krążownik ORP „Dragon” oraz niszczyciele ORP „Ślązak”, „Krakowiak”, „Błyskawica” i „Piorun” uczestniczyły w operacji „Overlord”, osłaniając lądowanie aliantów w Normandii czy zwalczając niemiecką artylerię nadbrzeżną. Polscy marynarze kontynuowali również prowadzoną od 1940 r. misję na Morzu Śródziemnym. Niszczyciel „Garland”, pełniący tam służbę konwojową, w sierpniu 1944 r. wraz z polskimi transportowcami wziął udział w desancie aliantów na południu Francji. 19 września, wraz z niszczycielami brytyjskimi, wstąpił się za-topieniem w rejonie wyspy Santoryn niemieckiego U-Boota.

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Katowicach

05. MAJ 2024

PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	ND
29	30	1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31	1	2

Polska flaga na ruinach klasztoru na Monte Cassino

(fot. Felicjan Maliniak, zbiory PISM, udostępnione przez Ośrodek KARTA)

Niemcy, aby uniemożliwić aliantom wejście do III Rzeszy od południa Europy, wybudowali na Półwyspie Apenińskim linię umocnień. Jedną z nich była Linia Gustawa, której kluczowy punkt stanowiło wzgórze Monte Cassino. Na jego szczycie znajdował się klasztor, perła architektury i sztuki średniowiecznej, zniszczony alianckim bombardowaniem 15 lutego 1944 r. Niemcy wykorzystali ruiny do obrony, zamieniając je wraz ze wzgórzem w silnie ufortyfikowaną i uzbrojoną twierdzę. Bez zdobycia Monte Cassino przełamanie Lini Gustawa było niemożliwe. Walki w regionie trwały już od pierwszych dni stycznia 1944 r. W marcu zdecydowano o wykorzystaniu w nich 2 Korpusu Polskiego, któremu powierzono zadanie zdobycia wzgórza. Czwarta bitwa o Monte Cassino rozpoczęła się w nocy z 11 na 12 maja 1944 r. Sukces Polakom przyniosło jednak dopiero drugie natarcie. Przed południem 18 maja żołnierze 3 Dywizji Strzelców Karpackich zatknęli na ruinach opuszczonego przez Niemców klasztoru polską flagę. Droga na Rzym została otwarta. Bitwa o Monte Cassino uznawana jest za jedną z najkrwawszych i najcięższych bitew II wojny światowej. Zginęło w niej 923 żołnierzy 2 Korpusu Polskiego.

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Katowicach

06. CZERWIEC 2024

PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	ND
27	28	29	30	31	1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

General Władysław Anders z oficerami sztabu na pobojuwisku pod Monte Cassino

(fot. Felicjan Maliniak, zbiory PISM, udostępnione przez Ośrodek KARTA)

Dowódcą 2 Korpusu Polskiego był gen. Władysław Anders, wcześniej odpowiedzialny za organizację Armii Polskiej w ZSRS i jej ewakuację z terenów sowieckich republik azjatyckich do Iranu i Iraku, gdzie utworzono Armię Polską na Wschodzie. W skład oddziałów we Włoszech wchodził nie tylko żołnierze wyprowadzeni przez niego z „niehumanitarnej ziemi”, ale też ok. 35 tys. Polaków ze Śląska, Pomorza i Wielkopolski, którzy do Armii Andersa przeszli z wrogo Wehrmachtu. Po II wojnie światowej gen. Władysław Anders, podobnie jak generałowie Stanisław Sosabowski i Stanisław Maczek, dowodzący Polakami w pozostałych kluczowych działaniach wojennych 1944 r., pozostał na emigracji w Wielkiej Brytanii. Zmarł 12 maja 1970 r. i został pochowany wśród swoich żołnierzy na Polskim Cmentarzu Wojennym na Monte Cassino.

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ

Oddział w Katowicach

07. LIPIEC 2024

PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	ND
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31	1	2	3	4

Żołnierze 1 Dywizji Pancерnej na statku w drodze z Wielkiej Brytanii do Normandii

(zbiory PISM, udostępnione przez Ośrodek KARTA)

1 Dywizję Pancerną gen. Stanisława Maczka przerzucono z Wysp Brytyjskich na kontynent na przełomie lipca i sierpnia 1944 r. W jej składzie znajdowało się wówczas 16 tys. żołnierzy. Po wylądowaniu Polacy weszli w skład 1 Armii Kanadyjskiej, z którą niemal od razu ruszyli do walki. W dniach 8 i 9 sierpnia wzięli udział w operacji „Totalize”, której celem było zamknięcie oddziałów niemieckich w okrążeniu i zdobycie miasta Falaise. W ciężkich walkach, zakończonych niepowodzeniem, siły alianckie poniosły duże straty. Operacja „Totalize” traktowana jest jako początek późniejszej, zwycięskiej bitwy pod Falaise (operacja „Tractable” w dniach 14–21 sierpnia), będącej decydującym momentem walki o Normandię. Operacja „Overlord” zakończyła się wejściem aliantów do Paryża 25 sierpnia i wycofaniem Niemców za Sekwanę.

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Katowicach

08. SIERPIEŃ 2024

PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	ND
29	30	31	1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	1

Żołnierze 1 Dywizji Pancernej w czasie walk w Normandii

(zbiory PISM, udostępnione przez Ośrodek KARTA)

Bitwa pod Falaise, w której wzięła udział 1 Dywizja Pancerna, toczyła się w dniach 12-21 sierpnia 1944 r. Stanowiła kulminacyjny moment walki o Normandię, decydując o porażce Niemców i otwierając aliantom drogę do Paryża. Wojska brytyjskie i amerykańskie otoczyły wokół miasta niemiecką 7 Armię i 5 Armię Pancerną. Rozkaz domknięcia okrążenia otrzymała kanadyjska 1 Armia, w skład której wchodził żołnierz gen. Maczka. Polskie oddziały stały się przystawowym korkiem do butelki, w której zamknięto wówczas siły niemieckie. Między 19 a 21 sierpnia oddziały 1 Dywizji Pancernej toczyły zażarte i wyniszczające walki z wrogiem, chcąc wyrwać się z okrążenia w rejonie zdobytego przez Polaków miasteczka Chambois oraz wzgórza Mont Ormel. Bitwę, ze względu na przebieg, nazwano „kotłem” Falaise. Była ona pierwszą, a jednocześnie największą bitwą pancerną „Czarnej Kawalerii” w czasie całej kampanii 1944–1945, owiewając polską jednostkę legendą.

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Katowicach

09. WRZESIEŃ 2024

PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	ND
26	27	28	29	30	31	1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	1	2	3	4	5	6

Spadochroniarze z 1 Samodzielnej Brygady Spadochronowej podczas walk w Holandii

(zbiory AIPN)

Operacja „Market Garden” rozpoczęła się 17 września 1944 r. Polscy spadochroniarze wraz z brytyjską 1 Dywizją Powietrznodesantową otrzymali zadanie opanowania i utrzymania kluczowego mostu na Dolnym Renie w Arnhem. Pierwsi polscy żołnierze wylądowali w Holandii rzutem szybowcowym 18 i 19 września. Główny rzut polskich skoczków nastąpił 21 i 23 września. Zamiast zaplanowanego wówczas lądowania pod Arnhem, Polacy wylądowali jednak w okolicach wioski Driel. Operacja „Market Garden”, okupiona dużymi stratami w ludziach i sprzęcie, zakończyła się klęską i odwrotem aliantów. Poległo w niej, zostało rannych lub zaginęło ok. 17 000 żołnierzy alianckich, w tym 342 spadochroniarzy gen. Sosabowskiego (z ponad 1500 zrzuconych). Przyczyną przegranej był źle opracowany plan, błędy w dowodzeniu, niedocenywanie przeciwnika i niesprzyjające warunki pogodowe. Odpowiedzialnością za niepowodzenia alianci obarczyli od samego początku sceptycznie nastawionego do całej operacji gen. Sosabowskiego.

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Katowicach

10. PAŹDZIERNIK 2024

PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	ND
30	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31	1	2	3

Żołnierze piechoty z 1 Dywizji Pancernej na stanowiskach pierwszej linii w Hooge Zwaluwe koło Bredy w Holandii

(zbiory AIPN)

Po bitwie pod Falaise armia niemiecka została zmuszona do odwrotu. 1 Dywizja Pancerna ruszyła za nią w pościg. 6 września jednostka przekroczyła granicę francusko-belgijską. W kolejnych dniach polscy żołnierze odbijali z rąk niemieckich belgijskie, a następnie holenderskie miejscowości. 27 października gen. Maczek otrzymał rozkaz ataku na Bredę – ważny holenderski węzeł komunikacyjny tuż przy granicy z Belgią. Zadanie wiązało się z prowadzoną wówczas przez aliantów operacją oczyszczania z sił niemieckich części prowincji Brabancja Północna. Dzięki decyzji o nieużywaniu ognia artyleryjskiego miasto uniknęło większych zniszczeń w zabytkowej zabudowie oraz strat wśród ludności. 30 października zlikwidowano ostatnie punkty niemieckiego oporu, a 1 Dywizja Pancerna uroczystie przedefilowała przez miasto. Po wyzwoleniu Bredy Polacy kontynuowali walki, jednak po kilku dniach nastąpił okres stagnacji, trwający do wiosny 1945 r.

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Katowicach

11. LISTOPAD 2024

PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	ND
28	29	30	31	1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	1

Parada w Bredzie z okazji polskiego Święta Niepodległości

(zbiory AIPN)

W wyzwolanych miastach na swoim szlaku żołnierze gen. Maczka spotykali się z ogromną wdzięcznością i wielkim entuzjazmem mieszkańców. Wszechobecna radość, kwiaty i polskie flagi na ulicach, transparenty powitalne oraz plakaty w sklepowych witrynach witały wkraczających żołnierzy do oswobodzonych przez nich miast Belgii i Holandii. 11 listopada 1944 r., w dniu polskiego Święta Niepodległości, w Bredzie odbyły się uroczystości, które zakończyła parada oddziałów 1 Dywizji Pancernej. Udział w święcie wzięł burmistrz miasta oraz gen. Maczek. Tego dnia w uznaniu zasług polscy żołnierze i ich dowódca otrzymali honorowe obywatelstwo Bredy. Po wojnie wielu z nich zdecydowało się tam osiedlić i założyć rodziny. Gen. Maczek zmarł 11 grudnia 1994 r. w Edynburgu w Szkocji. Zgodnie z ostatnią wolą został pochowany na Polskim Wojskowym Cmentarzu Honorowym w Bredzie.

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Katowicach

12. GRUDZIEŃ 2024

PN	WT	ŚR	CZ	PT	SO	ND
25	26	27	28	29	30	1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31	1	2	3	4	5

Polscy lotnicy przy samolocie Spitfire Mk IXC na lotnisku w Sint-Denijs-Westrem pod Gandawą w Belgii

(fot. Jan Sianos, zbiory Ośrodka KARTA)

Na przełomie 1943 i 1944 r. Polskie Siły Powietrzne na Zachodzie miały w składzie trzynaście dywizjonów bojowych. W 1944 r. do najważniejszych operacji z udziałem polskich pilotów należało zabezpieczenie przestrzeni powietrznej w czasie inwazji na Normandię, a następnie wsparcie ofensywy aliantów w Europie oraz pomoc dla okupowanej Polski i Powstania Warszawskiego. To ostatnie zadanie realizowała 1586 Eskadra Specjalnego Przeznaczenia, bazująca w Brindisi we Włoszech. Od października 1944 r. na lotnisku w Sint-Denijs-Westrem pod Gandawą stacjonowały trzy polskie dywizjony: 302 „Poznański”, 308 „Krakowski” i 317 „Wileński”, tworzące 131 Skrzydło Myśliwskie. 1 stycznia 1945 r. polscy lotnicy 308 i 317 Dywizjonu stoczyli tam ostatnią wielką bitwę Polskich Sił Powietrznych w czasie II wojny światowej – zwycięską bitwę nad Gandawą. Zestrzelili wówczas 21 samolotów Luftwaffe, które zaatakowały lotnisko w ramach prowadzonej niemieckiej operacji „Bodenplatte”.

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ

Oddział w Katowicach

Nadeszła chwila bitwy.

Polskie Siły Zbrojne w 1944 r.

Kalendarz ścienny na 2024 r.

„Nadeszła chwila bitwy. Długo czekaliśmy na odwet i zemstę nad naszym odwiecznym wrogiem [...]. Zadanie, które nam przypadło rozstawi na cały świat imię żołnierza polskiego” – powiedział w maju 1944 r. gen. Władysław Anders do swoich żołnierzy z 2 Korpusu Polskiego przed bitwą o Monte Cassino. Kilkanaście tygodni później podobne w wymowie słowa padły przed inwazją na Normandię z ust gen. Stanisława Maczka, dowódcy 1 Dywizji Pancerniej.

Rok 1944 r. to czas wielkich bitew i czynów. To moment testu dla polskich żołnierzy, którzy po latach przygotowań i oczekiwania, po długiej wędrówce i wielu wyrzeczeniach, mogli się w końcu sprawdzić w boju, mającym im przywrócić ich Ojczyznę, Polskę. W czasie, gdy trzy legendarne dziś jednostki Polskich Sił Zbrojnych: 2 Korpus Polski, 1 Dywizja Pancerna i 1 Samodzielna Brygada Spadochronowa walczyły u boku aliantów w Europie Zachodniej, na tereny przedwojennej Rzeczypospolitej wkraczała Armia Czerwona. Na ich mieszkańców, oddanych w strefę sowieckich wpływów, opadał cień komunistycznych rządów. W sierpniu 1944 r., gdy 1 Dywizja Pancerna rozpoczynała swój szlak bojowy w Normandii, trwało już Powstanie Warszawskie. Kiedy powstańcze walki chyliły się ku upadkowi, polscy spadochroniarze lądowali w Holandii, aby wziąć udział w próbie otwarcia aliantom drogi na Berlin i zakończenia wojny. Mimo poświę-

cenia, waleczności i położonych zasług na polach bitew, nadzieje żołnierzy na powrót do wolnej Polski okazały się płonne.

Kalendarz ścienny na 2024 r. „Nadeszła chwila bitwy”. *Polskie Siły Zbrojne w 1944 r.* został opracowany przez Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach w ramach projektu „Szlaki Nadziei. Odyseja Wolności”. Pretekstem do powstania wydawnictwa jest 80. rocznica opisywanych w nim wydarzeń. Kalendarz składa się z dwunastu kart poszczególnych miesięcy, na których zaprezentowano najważniejsze wydarzenia związane z największymi jednostkami Polskich Sił Zbrojnych w 1944 r. Narracja skupia się przede wszystkim na trzech formacjach: 2 Korpusie Polskim gen. Władysława Andersa, 1 Dywizji Pancerniej gen. Stanisława Maczka oraz 1 Samodzielnej Brygadzie Spadochronowej gen. Stanisława Sosabowskiego. Wszystkie zdjęcia wykorzystane w publikacji zostały wykonane w 1944 r. oraz poddane współczesnej koloryzacji. Przedstawiają żołnierzy wybranych jednostek w czasie najważniejszych działań, w których brali oni udział u boku aliantów na terenie Europy Zachodniej i we Włoszech. Stoczone przez nich bitwy okryły chwałą polskiego żołnierza. Pamięć o nich trwa nie tylko w dzisiejszej Polsce, ale również wśród mieszkańców terenów, które zostały wyzwolone spod niemieckiej okupacji dzięki poświęceniu Polaków.

Kalendarz ścienny na 2024 r. „Nadeszła chwila bitwy”.
Polskie Siły Zbrojne w 1944 r.

Wydawnictwo przygotowane przez Oddział Instytutu Pamięci Narodowej – Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Katowicach, ul. Józefowska 102, 40-145 Katowice, Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej IPN w Katowicach

Wybór zdjęć i opisy: Aleksandra Korol-Chudy

Współpraca: dr Mateusz Marek

Konsultacja i recenzja merytoryczna: dr Piotr Chmielowiec, dr hab. Sławomir Kalbarczyk, dr hab. Jerzy Kirszak

Projekt graficzny: Bogusław Nikonowicz | nikostudio.pl

Koloryzacja zdjęć: Mikołaj Kaczmarek

Zdjęcia wykorzystane w kalendarzu pochodzą ze zbiorów: Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (AIPN), Narodowego Archiwum Cyfrowego (NAC), Imperial War Museums (IWM), Ośrodka KARTA oraz Instytutu Polskiego i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie (PISM), udostępnione przez Ośrodek KARTA

Na okładce: Polscy czołgiści z 1 Dywizji Pancerniej na terenie Holandii (AIPN)

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ
Oddział w Katowicach

